

**PAST O'ZLASHTIRUVCHI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI
BILAN ISHLASH JARAYONIDA LAYOQATNI QOBILIYATGA
AYLANTIRISHDA PSIXOLOGIK MASLAHAT BERISH**

*Farg'ona viloyati Bag'dod tumani 24 – umumta'lim maktabi amaliyotchi –
psixologi Valijonova Nigoraxon Zaylobiddinova*

Anatatsiyasi

Hayotda o'z o'rnini topishga intilish kasb-hunar egallash, ixtisoslikni tanlash, istiqbol rejasini tuzish, kelajakka jiddiy munosabatda bo'lishni keltirib chiqaradi. Biroq bu davr kuch-g'ayrat, shijoat, qahramonlik ko'rsatishga urinish, jamoat, jamiyat va hodisalariga to'g'ri munosabada bo'lishni va past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan biroz ko'proq shug'ullanishga yo'naltirilgan tadbirlar haqida yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchi, korreksion ishlar, pedagogika va psixologiya, maktab jamoasi, ota-onaning o'rni.

Biz bilamizki, umumta'lim maktabi o'quvchilarining orasida barcha o'quvchilar ham yuqori darajada o'zlashtirishga ega emas. Bunday holatlarni oldini olish hamda sinfning barcha o'quvchilarini sifat darajalarini ijobiy olib boorish uchun pedagoglardan mas'uliyat talab qilinadi. Buning uchun o'quvchilar bilimini oshirishga qaratilgan, o'zlashtirilmaslikning oldini olishga yo'naltirilgan bir qator korreksion ishlar amalga oshirish kerak. Asosan, umumta'lim maktab tadbirlariga quyidagilar kiradi.

O'zlashtirilmaslikning oldini olish bo'yicha pedagogika va psixologiya fanlarining ilg'or tajribalarini, tavsiyalarini maktab jamoasida umumiy o'rganishni tashkil etish.

1. Bu masalalarni pedagogik jamoa yig'ilishlarida, o'quvchilar konfrensiyalarida muhokama qilish maqsadga muvofiq metodik birlashmalarning yig'ilishlariga mustaqil o'rganish yo'li bilan muhokama qilinishi mumkin. Bu ishda o'quvchilar o'zlashtirmaslikning oldini olish bo'yicha maktab o'quvchilarining va alohida o'quvchilarning muvaffaqiyatli faoliyati haqida gazeta va jurnallardan maqolalarni targ'ib qiluvchi stendlar, ko'rgazmalar, ota – onalar faol o'quvchilar uchun seminarlar tashkil etish katta yordam beradi.

2. O'quvchilarning o'qishga bo'lgan hohishi, uni bartaraf etish yo'llari haqida shu sinfda dars beradigan barcha o'qituvchilar va psixologlarning o'zaro fikrlashishi, ya'ni psixologik – pedagogik konsilumni tashkil etish.

3. Barcha maktablar miqyosida sinflararo o'zlashtirilmaslikning sabablarini tahlil qilish orqali umumlashtirish, ular orasidan mazkur maktab uchun xoslarini aniqlash, o'quvchilar o'zlashtirmasligini oldini olish maqsadida o'quv tarbiya

jarayonining takomillashtirish bo'yicha maktabdagi ishlarning bosh bo'g'inlarini va asosiy bosqichlarini ajratish.

4. O'quvchilarni o'qishga munosabatiga salbiy ta'sir etuvchi omillar va hodisalarni aniqlash maqsadida maktab joylarida joylarni o'rganish. Bunday hodisalarni bartaraf etish uchun hokimiyat va jamoat tashkilotlari bilan aloqa o'rnatish.

5. Birinchi ishga qabul qilishayotgan o'quvchilarni psixologik ko'rikdan o'tkazish, o'qishga tayyorlashlari bilan turli mashg'ulotlar o'tkazish.

6. O'quvchilarning ish qobiliyatlarini mustahkamlash va ularni real o'quv ishtiyoqlarini rivojlantirish uchun maktablarda qishki va yozgi sog'lomlashtirish lagerlari va sport guruhlarini tashkil etish.

7. O'quvchilar o'zlashtirmasligini oldini olish bo'yicha tadbirlar tizimini amalga oshirish uchun maktab ishida doimo nazorat qilish. Buning uchun quyidagilarni amalga oshirish lozim.

A) Psixologik – pedagogik konsilum natijalarini o'quvchilarning qo'shimcha fandan o'zlashtirayotganligini aniqlash yozma ish natijalarini tekshirish.

B) Dars jarayonida o'qituvchi tomonidan o'zlashtirishning odini olish usullaridan foydalanayotganligiga e'tibor berish, murakkab mavzularga e'tibor berish, muhimini ajratish, o'quvchilarning yangi materiallarini tushunganligini tekshirish. Doimiy mustahkamlash va taqdirlash, xatolar ustida ishlash, o'qishda alohida qobiliyatini, o'quvchilarga individual yondashuv va boshqalar.

V) O'quvchilarning yillik, chorak va har kungi o'zlashtirish yozma ishlari va diagnostik ishlarini doimiy tahlil qilish. Kamchiliklar, ularni yo'qotish bo'yicha tadbirlar tizimini aniqlash.

D) O'quvchilar faoliyatidagi kamchiliklarni o'rganish, o'zlashtirish materiallarini egallash maqsadida o'quvchilarning faoliyatini o'zlari tahlil qilishlarini yaxshilash.

Ilg'or o'quvchilar ishidagi tajribalarni umumlashtirish va eksperimental tadqiqotlardan ma'lum bo'lishicha o'zlashtirmaslikning oshirilishi bo'yicha umumlashtirish ta'birlaridan tashqari dastlabki jamoalardan sinflararo guruhviy va individual profilaktik tadbirlar ham zarur.

Boshlang'ch sinflarda o'zlashtirilmasslikning oldini olishga yo'naltirilgan tadbirlar tizimini ishlab chiqish, avvalo, kichik maktab yoshidagi o'quvchilar aqliy taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatlarini yaxshi bilishni taqozo etadi. Bu davrga kelib bola atrofidagilar bilan bola insoniy munosabatlar tizimida ham alohida o'rin egallayotganini, ota-onasi, yaqinlari, atrofdagilari unga yosh boladek emas, balki o'z vazifalari, majburiyatlari bor bo'lgan, o'z faoliyat natijasiga ko'ra hurmatga sazovor bo'lishi mumkin bo'lgan alohida shaxs sifatida munosabatda bo'ladilar. Buning natijasida bog'lanish o'z-o'zidan oilasi, sinfi va boshqa jamoalardagi o'z o'rnini anglay boshlaganini ko'rish mumkin. Bu davrdabolaning "Men shuni xohlayman" motividan

"Men shuni bajarim kerak" motivi ustunlik qila boshlaydi. Maktabda birinchi sinfga kelgan har bir o'quvchida psixikzo'riqish kuchayadi. Bu nafaqat uning jismoniy salomatligida, balki xatti-harakatidam, ya'ni ma'lum darajada qo'rquvni kuchayishi, irodaviy faollikning susayishida namoyon bo'ladi. O'zaro munosabatda ma'lum bir natijalarga erishgan, o'zi xohlayotgan narsalarni hamda, o'z oilasida o'zi egallagan o'rnini aniq biladigan bo'ladi.

Bu davrda yozma nutq ham shakllana boshlaydi. Yozma nutq jummalarni to'g'rituzish va so'zlarni to'g'ri yozishga ma'lum talablar qo'yilganligi bilan xarakterlanadi. Bola so'zlarni qanday eshitgan bo'lsa, shundayligicha yozilmasligini bilishi, ularni to'g'ri talaffuz etishga va yozishga o'rganishi zarur. Yozma nutqni egallashi asosida bolalarda turli matnlar haqidagi ma'lumotlar yuzaga keladi. Bu davrda yozma nutq endigina shakllana boshlaganligi bois, bolada hali o'zi yozgan fikrlarni, so'z va harflarni nazorat etish malakasi hali rivojlanmagan bo'ladi. Lekin unga ijod qilish imkoniyati beriladi. Ushbu mustaqil ijodiy ish maktab yoshidagi o'quvchilarga berilgan mavzuni anglash, uning mazmunini aniqlash, fikrini bayon etish uchun ma'lumot to'plash, muhim jihatlarini ajratib olish, uni ma'lum ketma-ketlikda bayon etish, reja tuzish malakasini yuzaga keltiradi. Jummalarni to'g'ri tuzish, aynan shu mazmunga mosso'zlarni o'qish va ularni to'g'ri yozish, tinish belgilarini to'g'ri qo'yish, o'z holatlarini topa olish va to'g'rilash aqliy rivojlanishning ko'rsatkichlaridan hisoblanadi. O'qish faoliyati kichik maktab yoshidagi o'quvchining aql-idroki, sezgirligi, kuzatuvchanligi, eslab qolish va esga tushirish imkoniyatlarining rivojlanishi uchun muhim shart-sharoitlar yaratadi, hisoblash malakalarini shakllantiradi. Ta'lim jarayonida ularning bilimlar ko'lemi kengayadi, qiziqishlari ortadi, ijodiy izlanish qobiliyati rivojlanadi, ularda tafakkurning faolligi, mustaqilligi ortadi, aqliy imkoniyatini ishga solish vujudga keladi. Mazkur yoshda bolalar o'z idroklarining aniqligi, ravonligi, o'tkirligi bilan boshqa yosh davrdagi insonlardan keskin farq qiladi. Ular har bir narsaga berilib, o'ta sinchkovlik bilan qarashlari sababli idrokning muhim xususiyatlarini o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki yuqoridagi kabi tasvirlar bolalarda estetik va badiiy didni rivojlantiradi. Chunki bola shu rasmlar orqali olam go'zalligini, uning turfa ranglardan iborat ekanligini anglaydi, ajratadi va o'z munosabatini bildiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nimatova Z.T, Xalilova N.I. "Psixokorreksiya". Toshkent 2006 y.
2. Sherimbetova Z.SH. Nishonova Z.T. "O'zlashtirmovchi o'quvchilarning tiplari. Maktab va Hayot 2006 №6.